

دانشگاه پیام نور

دانشکده ی ادبیات و علوم انسانی

مرکز پیام نور مشهد

پایان نامه برای دریافت مدرک کارشناسی ارشد

رشته: زبان و ادبیات فارسی

دانشکده ی ادبیات و علوم انسانی

عنوان پایان نامه:

نقد و بررسی ادبیات کودک در آثار منشور مهدی آذریزدی

استاد راهنما:

دکتر مرتضی چرمگی عمرانی

استاد مشاور:

دکتر حامد خاتمی پور

ملیحه کامبخش

پائیز ۱۳۹۰

دانشگاه پیام نور

دانشکده ی ادبیات و علوم انسانی

مرکز پیام نور مشهد

پایان نامه برای دریافت مدرک کارشناسی ارشد

رشته: زبان و ادبیات فارسی

دانشکده ی ادبیات و علوم انسانی

عنوان پایان نامه:

نقد و بررسی ادبیات کودک در آثار منشور مهدی آذریزدی

استاد راهنما:

دکتر مرتضی چرمگی عمرانی

استاد مشاور:

دکتر حامد خاتمی پور

ملیحه کامبخش

پائیز ۱۳۹۰

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تاریخ:

شماره:

بسمه تعالی

صورتجلسه دفاع از پایان نامه دوره کارشناسی ارشد

جلسه دفاع از پایان نامه دوره کارشناسی ارشد خانم ملیحه کامبخش

دانشجوی رشته ی زبان و ادبیات فارسی به شماره دانشجویی ۸۸۰۳۲۳۴۲۷

تحت عنوان ((نقد و بررسی ادبیات کودک در آثار منثور مهدی آذر یزدی))

با حضور هیات داوران در روز پنجشنبه مورخ ۳ / ۱۰ / ۱۳۹۰ ساعت ۱۲ در محل

ساختمان شماره ی یک برگزار شد و هیات داوران پس از بررسی، پایان نامه مذکور را

شایسته نمره به عدد..... به حروف با درجه..... تشخیص داد.

ردیف	نام و نام خانوادگی	هیات داوران	مرتبۀ دانشگاهی	دانشگاه/موسسه	امضاء
۱	دکتر مرتضی چرمگی عمرانی	استاد راهنما		پیام نور مرکز نیشابور	
۲	دکتر حامد خاتمی پور	استاد مشاور		پیام نور مرکز کاشمر	
۳	دکتر سید مهدی علایی حسینی	استاد داور		پیام نور مرکز مشهد	
۴	دکتر محمد جواد عرفانی بیضایی	نماینده تحصیلات تکمیلی		پیام نور مرکز مشهد	

گواهي اصالت، نشر و حقوق مادي و معنوي اثر

اینجانب ملیحه کامبخش دانشجوی ورودی سال ۱۳۸۸ در مقطع کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات فارسی گواهی می‌نمایم چنانچه در پایان نامه خود از فکر، ایده و نوشته دیگری بهره گرفته‌ام با نقل قول مستقیم یا غیر مستقیم منبع و ماخذ آن را نیز درجای مناسب ذکر کرده‌ام. بدیهی است مسئولیت تمامی مطالبی که نقل قول دیگران نباشد بر عهده خویش می‌دانم و جوابگویی آن خواهم بود. دانشجو تأیید می‌نماید که مطالب مندرج در این پایان نامه (رساله) نتیجه تحقیقات خودش می‌باشد و در صورت استفاده از نتایج دیگران مرجع آن را ذکر نموده است.

نام و نام خانوادگی دانشجو

تاریخ و امضاء

اینجانب ملیحه کامبخش دانشجوی ورودی سال ۱۳۸۸ مقطع کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات فارسی گواهی می‌نمایم چنانچه براساس مطالب پایان نامه خود اقدام به انتشار مقاله، کتاب، و ... نمایم ضمن مطلع نمودن استاد راهنما، با نظر ایشان نسبت به نشر مقاله، کتاب، و ... و به صورت مشترک و با ذکر نام استاد راهنما مبادرت نمایم.

نام و نام خانوادگی دانشجو

تاریخ و امضاء

کلیه حقوق مادی مترتب از نتایج مطالعات، آزمایشات و نوآوری ناشی از تحقیق موضوع این پایان نامه متعلق به دانشگاه پیام نور می‌باشد.

ماه و سال

تقدیم به:

پدر و مادر عزیز و مهربانم

و

همسر گرامی و فداکارم

به پاس زحمات بی دریغ و صبر و بردباریشان

سپاسگزاری :

حمد و سپاس بی پایان خدای سبحان و متعال را که قدرت و عنایت و نظر لطف خدایش را همیشه شامل حال من نموده است .

فرصت را غنیمت می دانم و از زحمات پدر و مادر مهربان و همسر فداکارم که در تمام مراحل زندگی و تحصیل ، یاور و پشتیبان من بوده اند تشکر و قدردانی می کنم و از خداوند بزرگ برای آنان سعادت ، سلامت و بهروزی آرزومندم .

همچنین بر خود واجب می دانم که از یکایک استادان خود ، به خصوص استاد راهنمای محترم جناب آقای دکتر چرمگی عمرانی و استاد مشاور محترم ، جناب آقای دکتر خاتمی پور سپاسگزاری و تشکر نمایم.

چکیده:

در این تحقیق با عنوان « نقد و بررسی ادبیات کودک در آثار مثنوی مهدی آذریزدی »، ابتدا به معرفی کوتاهی از تعاریف ادبیات، کودک و ادبیات کودک پرداخته شده است و سپس تاریخچه ی ادبیات کودک به طور مختصر بیان شده است .

زندگی نامه ی مهدی آذریزدی ، به عنوان فردی که در حوزه ی ادبیات کودک ، تلاش های بسیاری کرده و کتاب های بسیاری را به چاپ رسانیده است، بیان شده و سپس به معرفی کتاب ها و آثار او پرداخته شده است .

در ادامه ،نقد و بررسی آثار مثنوی ایشان از نظر بازنویسی ، اهداف و ویژگی های ادبیات کودک ، اصول نثر خاص کودکان و محورهای سازنده ی ادبیات کودک انجام گرفته است. تا علاوه بر دست یافتن به شناختی از ادبیات کودک ، به معرفی و شناخت بهتری از آذریزدی و آثار او دست یابیم .

این پژوهش نگارنده را به این نتیجه رسانده است که آقای آذر یزدی توانسته ، با یک طرح و برنامه ریزی مفید با بازنویسی از آثار کهن و تبدیل آنها به آثاری خواندنی برای کودکان تا حد امکان به اهداف و ویژگی هایی که ادبیات کودک دنبال میکند ، دست یابد.

کلید واژه ها : ادبیات کودک ، مهدی آذریزدی، نقد و بررسی ،آثار مثنوی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱.....	مقدمه.....
۳.....	تعریف مساله و بیان سؤالهای اصلی تحقیق.....
۳.....	سابقه و ضرورت انجام تحقیق.....
۴.....	هدف ها.....
۴.....	روش انجام تحقیق.....
۴.....	قلمرو تحقیق (زمانی ، مکانی ، موضوعی).....
۵.....	اظهار نظر استاد راهنما.....

فصل اول: تعاریف و تاریخچه ی ادبیات کودک و نوجوان

۷.....	۱) تعاریف.....
۷.....	۱-۱-۱) تعریف ادبیات.....
۹.....	۱-۱-۲) تعریف کودک.....
۱۲.....	۱-۱-۳) تعریف ادبیات کودک.....
۱۴.....	۲) تاریخچه.....
۱۴.....	۱-۲-۱) تاریخچه ی ادبیات کودک در جهان.....
۱۶.....	۲-۲-۱) تاریخچه ی ادبیات کودک در ایران.....

فصل دوم: زندگی نامه و آثار مهدی آذر یزدی

- ۲۲..... (۱) زندگی نامه آذر یزدی.....
- ۳۲..... (۲) آثار آذر یزدی.....

فصل سوم: نقد و بررسی آثار مشهور مهدی آذر یزدی

- ۳۶..... (۱) نقد و بررسی آثار مشهور آذر یزدی از منظر بازنویسی.....
- ۳۷..... (۱-۱-۳) تعریف بازنویسی.....
- ۳۸..... (۲-۱-۳) نقد و بررسی بر اساس اهداف بازنویسی.....
- ۵۰..... (۳-۱-۳) نقد و بررسی بر اساس انواع بازنویسی.....
- ۵۷..... (۴-۱-۳) نقد و بررسی بر اساس شرایط بازنویسی.....
- ۷۰..... (۲) نقد و بررسی آثار مشهور آذر یزدی از منظر اهداف و ویژگی های ادبیات کودک.....
- ۷۲..... (۱-۲-۳) اهداف و ویژگیهای ادبیات کودک.....
- ۸۰..... (۲-۲-۳) نقد و بررسی بر اساس اهداف و ویژگیهای ادبیات کودک.....
- ۹۰..... (۳) نقد و بررسی آثار مشهور آذر یزدی از منظر اصول نثر خاص کودکان.....
- ۹۱..... (۱-۳-۳) اصول نثر خاص کودکان.....
- ۹۹..... (۲-۳-۳) نقد و بررسی بر اساس اصول نثر خاص کودکان.....
- ۱۰۱..... (۴) نقد و بررسی آثار مشهور آذر یزدی (محورهای سازنده ی متن ادبی کودکان).....
- ۱۰۱..... (۱-۳-۴) محورهای سازنده ی متن ادبی کودکان.....
- ۱۰۵..... (۲-۳-۴) نقد و بررسی بر اساس محورهای سازنده ی متن ادبی کودکان.....
- ۱۰۷..... سخن آخر و نتیجه گیری.....

پیوست (نمودار)..... ۱۰۹

فهرست منابع ۱۱۰

چکیده ی انگلیسی..... ۱۱۵

مقدمه :

ساخت و نظام طبیعی انسان به گونه ای است که تربیت یا آموزش و پرورش در تمام دوران زندگی او ضروری می نماید . انسان موجودی است پیوسته در حال تغییر و تکامل .

این آموزش و پرورش ، به شکل های غیر رسمی ، در خانه و اجتماع و ... و به صورت رسمی در کودکستان ، دبستان و ... انجام می شود . تربیت از راه های مستقیم و غیر مستقیم انجام می گیرد . هرگاه شخص را در شرایط معین و خاصی قرار بدهیم تا رفتارش را به وضع مطلوب در آوریم ، می گوئیم تربیت مستقیم است ، ولی هرگاه تربیت از طریق عوامل مختلف ، مثلاً از راه کتاب های غیر درسی ، روزنامه ، مجله ، رادیو و ... باشد تربیت غیر مستقیم است .

از جمله وسایل آموزش و پرورش غیر مستقیم کودکان « ادبیات کودک » است که امروزه بیش از هر زمان دیگر مورد توجه مربیان است و فعالیت های چشم گیری در گسترش و غنی تر ساختن آن انجام شده است .

کتاب های ادبیات کودک ، یکی از ابزارهایی است که این قابلیت را دارد که از سنین ابتدای تولد در کنار کودک باشد و او را با زبان و فرهنگ جامعه آشنا کند و در جامعه پذیری او و کسب تجربیات تازه و سرگرمی و لذت به کودک کمک نماید .

اما موضوع این است که آیا می توانیم هر نوشته ای را که ساده نوشته شده و یا تصاویر کودکانه

و ... دارد در قلمرو ادبیات کودک به شمار آوریم ؟

با توجه به تأثیر بسیار زیادی که ادبیات کودک در رشد شخصیت کودک دارد به طور حتم باید معیارها و ویژگی هایی برای ادبیات کودک وجود داشته باشد و این ادبیات در پی رسیدن به اهداف مشخصی باشد .

در این پایان نامه هدف نگارنده این است که به شناختی از ادبیات کودک دست یابد . بنابراین در فصل اول به بررسی مفاهیم اصلی مورد بحث در ادبیات کودک یعنی ، « ادبیات ، کودک و ادبیات کودک پرداخته شده است » و سپس تاریخچه ی این ادبیات در جهان و ایران به طور مختصر بررسی شده است . در ادامه زندگی نامه و آثار آذریزدی به عنوان فردی که با بازنویسی از حکایات کهن فارسی دست به خلق آثار خواندنی برای کودکان زده است بیان شده و به بررسی کتاب های او از دیدگاه های زیر پرداخته شده است:

۱- از منظر بازنویسی

۲- از منظر اهداف و ویژگی های ادبیات کودک

۳- از منظر اصول نثرخاص کودکان

۴- از منظر محور های سازنده ی ادبیات کودک

و همان طور که ذکر شد هدف این بوده که با بررسی کتاب های آقای آذریزدی - به عنوان فردی که در حوزه ی ادبیات کودک فعالیت کرده و خوش درخشیده است - ادبیات کودک هر چه بهتر و بیشتر شناخته شود .

ملیحه کامبخش

پاییز ۹۰

تعریف مساله و بیان سؤالهای اصلی تحقیق:

سوال اصلی تحقیق :

هدف ها و ویژگی های ادبیات کودک و رویکرد آن در آثار منثور مهدی آذر یزدی چیست ؟

سوالهای فرعی تحقیق :

- اهداف و ویژگی های ادبیات کودک چیست؟
- در نوشته های خاص کودکان چه اصولی را باید رعایت کرد ؟
- موضوع قصه هایی که مربوط به ادبیات کودک است چیست ؟
- چگونه می توان از ادبیات کهن برای کودکان استفاده کرد ؟
- در نقد و ارزشیابی یک اثر به چه نکاتی باید توجه کنیم ؟

سابقه و ضرورت انجام تحقیق :

با کارها و تلاش هایی که در زمینه ی ادبیات کودک انجام شده است، این موضوع «ادبیات کودک» در چند دهه ی اخیر بسیار مورد توجه قرار گرفته است و در این زمینه کتاب ها ، پایان نامه ها و مقاله هایی نوشته شده است و همچنین افرادی به نقد و بررسی آثار کودکان از افراد مختلف پرداخته اند، تا ادبیات کودک و تمام جنبه های آن بهتر و بیشتر شناخته شود . به عنوان مثال آقای مصطفی تبریزی در پایان نامه ی خود در دوره ی کارشناسی ارشد به بررسی کتاب های کودکان و نوجوانان و نقد آثار محمود حکیمی پرداخته است و همچنین خانم صدیقه هاشمی نسب به بررسی جنبه های مختلف بازنویسی از ادبیات کلاسیک ایران برای کودکان و نوجوانان پرداخته است و در کتابی که با عنوان «کودکان و ادبیات رسمی ایران» به چاپ رسانیده اند. در فصل تعریف بازنویسی و باز آفرینی و گذری بر آن به نقد بعضی از آثار بازآفرینی شده در ادبیات کودک پرداخته و در آن قسمت یکی از داستان های آقای آذر یزدی را نقد کرده است و مثال دیگر رساله ی دوره ی دکتری خانم رویا مکتبی فرد است که در زمینه ی ادبیات کودک با عنوان بررسی تناسب محتوای داستان های تألیفی ایران برای کودکان و نوجوانان گروه سنی (ج) انجام شده است و

همچنین کتاب هایی در زمینه ادبیات کودک به چاپ رسیده است. ولی با تمام این تلاش ها می توان گفت این موضوع چنان با اهمیت و گسترده است که هنوز بسیاری از جنبه های آن بررسی نشده است و در این تحقیق سعی بر این است که بعد از معرفی و بررسی ویژگی های ادبیات کودک ، آثار منثور آقای مهدی آذر یزدی برای سنین کودکی مورد نقد قرار گیرد و میزان مطابقت این آثار با اهداف و ویژگی های ادبیات کودک سنجیده شود و این کاری است که تاکنون صورت نگرفته است .

هدف ها :

- معرفی و شناخت درست ادبیات کودک
- شناخت اهداف ادبیات کودک
- شناخت ویژگی های ادبیات کودک
- شناخت ویژگی ها و اصول نثر خاص کودکان
- آشنایی با مهدی آذر یزدی و نقد و بررسی آثار منثور او در زمینه ی ادبیات کودک

روش انجام تحقیق:

- روش و ابزار گرد آوری اطلاعات :
- روش تحقیق و ابزار گردآوری اطلاعات عبارت می باشد از :
- ۱- استفاده از روش کتابخانه ای و تهیه فیش
 - ۲- استفاده از پایگاه اینترنتی و نوشته ها و مقالاتی که در این زمینه وجود دارد .

قلمرو تحقیق (زمانی ، موضوعی) :

زمانی : کودکان دوران دبستان و مخصوصا گروه سنی ج (کلاس های چهارم و پنجم)
موضوع : ادبیات کودک و بررسی آثار منثور مهدی آذر یزدی در زمینه ی ادبیات کودک

اظهار نظر استاد راهنما:

جنبه جدید بودن و نوآوری تحقیق از نظر استاد راهنما :
باتوجه به اینکه ادبیات کودک در زبان فارسی مقوله ای تقریباً نو به شمار می رود و سوگمندانه در سرفصل دروس زبان و ادبیات فارسی در هر سه دوره تحصیلی توجه و عنایت چندانی به آن نشده است، این موضوع می تواند در نوع خود ، نتایج دستاوردهای مفیدی برای دانش پژوهان و دانشجویان رشته ی زبان و ادبیات داشته باشد .

تاریخ و امضاء استاد راهنما

فصل اول

تعاريف و تاريخچه ي ادبيات كودك و نوجوان

بخش اول: تعاریف

هر پژوهش را باید با تعریف مفاهیم اولیه آن آغاز کرد ، لذا برای سخن گفتن در باب ادبیات کودک باید ابتدا تعریفی از ادبیات ، کودک و ادبیات کودک ارائه کنیم .

به راستی هیچ تعریف دقیقی ، جامع و مانعی برای این سه وجود ندارد ، اما می توان برای هر یک ویژگی ها و مشخصاتی برشمرد .

۱-۱-۱. تعریف ادبیات :

زبان ، وسیله بیان ادبیات است و به آن شکل می دهد . اما این ادبیات است که شکل زبان را تعیین می کند . به عبارت دیگر ادبیات بخشی از زبان است که آدمیان را بر می انگیزد و خواسته ها و احساسات ادب آفرین را به دیگران منتقل می کند . زبان - به عنوان ابزار ادبیات - واسطه ی انتقال پیام ، افکار و احساسات آدمی به دیگران است .

بنابر مقدمه ای که در تعریف ادبیات ذکر شد یکی از تعاریفی که درباره ی ادبیات ارائه شده چنین است : « ادبیات بخشی از زبان است که در آدمی موجب انفعال می شود . یعنی ادبیات سخن یا سخنانی است که به تعبیر قدما ، سبب انقباض و انبساط خاطر می گردد و مراد از انفعال ، شادی ، غم ، ترس ، مهر ، کین و مانند آن ها است و یکی از عوامل انفعال آدمی ، زیبایی است . بنابراین در بعضی کتب ، ادبیات را « سخن زیبا » هم نامیده اند» . (شریف نسب ، ۱۳۸۸ : ۳۴۱)

اما نکته ی دیگری که در شناخت ادبیات اغلب به ذهن می آید ، این است که ادبیات مکتوب است ولی نباید فراموش کنیم که آثار ادبی مکتوب زمانی از طریق سنت شفاهی نگه داری می شده است.

و با توجه به این نکته تعریف دیگری از ادبیات وجود دارد :

« ادبیات به معنای آثار شعری و نثری یک سرزمین یا یک زبان و یک دوره از تاریخ است که از نظر هنری دارای ارزش باشد . ادبیات در برگیرنده ی همه ی انواع آثار خلاقانه است . و در تعریف آن بر سه کیفیت مهم تأکید شده است : ۱- اثر شکوهمند باشد . ۲- اثر از ماهیت تخیل برخوردار باشد . ۳- اثر با دنیای واقعی ارتباط معناداری داشته باشد .» (میرصادقی ، ۱۳۸۳ : ۱۵-۱۴)

تعاریف بسیار زیادی درباره ی ادبیات ذکر شده است که هر یک از منظری به ادبیات نگریسته است و با توجه به تمام آن تعاریف ، چند ویژگی بسیار مهم را برای ادبیات می توان برشمرد :

- ادبیات باید باعث ایجاد لذت شود .

- ادبیات باید خلاق باشد .

- ادبیات باید با توجه به شرایط فرهنگی هر قوم و ملت و با توجه به خواسته ها ، آرزوها و آرمان های آن ها خلق شود .

- ادبیات وسیله ی « چگونه گفتن » است و « چه گفتن » در درجه دوم اهمیت قرار دارد .

- ادبیات مخاطب عام دارد که افراد بسیاری آن را می فهمند و با آن ارتباط برقرار می کنند و ...

۱-۱-۲. تعریف کودک

شناخت کودک ، نخستین مرحله ی ورود به ادبیات کودک است و این شناخت بدون توجه به علمی چون روانشناسی ، جامعه شناسی و ... به دست نمی آید .

برای کودک تعاریف بسیاری ذکر شده است و تقسیم بندی هایی از لحاظ زمانی در نظر گرفته شده است . به عنوان نمونه در تعریف کودک گفته اند :

« کودکان ، مینیاتور یا کوچک شده ی بزرگسالان نیستند ، بلکه افرادی هستند یگانه ، مستقل و بی مانند که نیازها ، امیال و استعدادهای خاص خود را دارند و حتی دوقلوهای همسان نیز عین یکدیگر نیستند ... » (شعاری نژاد ، ۱۳۷۰: ۱۱)

و اما در مورد رده بندی سنین کودکی می توان به نظر پیازه و باریل اینهلدر اشاره کرد :

الف: از بدو تولد تا هجده ماهگی : مرحله ی حسی - حرکتی (کودک طرح های اعمال فیزیکی را به منظور رویارویی با دنیا سازمان می دهد) .

ب: از یک و نیم سالگی تا حدود هفت سالگی : مرحله ی پیش عملکردی (کودک گرچه می آموزد که بیندیشد ، اما اندیشه ی او فاقد نظام و غیر منطقی است . در این مرحله ذهن کودک به سطح نوینی - سطح نمادها ، واژه ها و تصاویر- دست یافته است) .

ج: از هفت ، هشت سالگی تا حدود یازده ، دوازده سالگی : مرحله ی عملکردهای عینی یا ملموس (کودک می تواند به صورت نظام دار بیندیشد ؛ اما این تفکر تنها در ارتباط با اشیاء و اعمال ملموس است)